

ВИСТАВА М. Л. КРОПИВНИЦЬКОГО “ГЛИТАЙ” У ВИКОНАННІ ТЕАТРАЛЬНОЇ ТРУПИ М.П. СТАРИЦЬКОГО У СЕВАСТОПОЛІ В ТРАВНІ 1885 Р.

С. П. Шендрикова

Статья посвящена творчеству труппы корифея украинской литературы М.П. Старицкого, которая дала спектакль по пьесе М. Л. Кропивницкого “Глытай” в Севастополе в мае 1885 г.

Ключевые слова: ????

Стаття присвячена творчості трупи корифея української літератури М.П.Старицького, яка дала виставу за класичною п'єсою М.Л.Кропивницького “Глитай” у Севастополі у травні 1885 року.

Ключові слова: ????

The article is devoted to the creativity of the troupe of Ukrainian literature’s luminary M.P. Staritsky, which gave a performance by M.L. Kropivnitsky’s play “Glytay” in Sevastopol in May of 1885.

Key words: ????

Історія театрального мистецтва України досить цікавий з культурологічної точки зору сюжет. В ньому поєдналися величні і трагічні сторінки, багато з яких ще досі не вивчені й маловідомі не тільки театральних діячів, але й широким верствам аматорів.

Хоча основні й яскраві факти про початок українського класичного театру відомі, але хотілося б доповнити їх важливим сюжетом про його зв'язок із Кримом. Бо саме там глядачі позитивно сприймали “малоросійские” вистави й широкі вітали українські театральні трупи. Цей сюжет заслуговує уваги ще й тому, що саме через театр кримчани безпосередньо знайомилися із українським мистецтвом, раділи успіхам вітчизняних митців.

Загальновідомо, що у 1872 р. було отримано дозвіл давати українські вистави приватним театральним гурткам у Києві і з цього по суті починається потужний театральний рух, організаторами і пропагандистами якого стали М.Старицький та М.Лисенко [1]. Через кілька років аматорські театральні гуртки стали давати публічні вистави. Але за указом від 16 травня 1876 р. почалися труднощі, які вдалося подолати тільки на початку 80-х років XIX ст.

Після того як російський уряд у 1881 р. знову дав дозвіл користуватися українською мовою на професійній сцені, національно свідомі інтелігенція використала цю поступку. Власне театр став єдиним офіційним середовищем, де національне мистецтво динамічно розвивалося. На думку О.Субтельного, український театр того часу був глибоко занурений “в українську етнографію, він пропонував привабливе поєднання акторської гри та співу” [2]. Сформувався окремий професійний театральний колектив, на чолі якого стали відомі корифеї української культури – М.Кропивницький та М.Старицький. За визначенням С. Чернецького “з цієї пори починається буйний розвиток українського театру й українського театрального мистецтва” [3] (Виділено С.Чернецьким).

У 1885 р. український театральний колектив розділився, але це “не мало ніяких болючих і явно шкідливих наслідків” [4]. Це було зумовлено насамперед тим, що очолили ці два театри “корифеї української сцени, знамениті режисери й актори, що мали вже розголос і славу, а за тих кілька літ підросли й заясніли нові молоді таланти, котрі доповнили обидві дружини” [5]. До того ж, на думку В.Гасвського та В.Ревуцького цей розподіл був викликаний творчими пошуками М.Кропивницького та М.Старицького. Якщо перший уособлював у своїй драматургічній творчості типові побутово-жанрові мотиви, відтворював життєві дрібниці та етнографічні деталі “з нахилом до мелодрами”, що було притаманне для всього українського сценічного мистецтва XIX ст. З іншого боку другий – М.Старицький був “залюблений в блискучі шати дещо примітивно сприйнятого романтичного театру”. Його бачення театру базувалося на піднесенні, барвистості, ефектності, видовищності “з широкими масштабами, гарною позою, дзвінким патетичним словом, мальовничим жестом, з мелодраматизмом героїчного і потворного” [6].

Реакційний київський генерал-губернатор з 1883 р. на десять років заборонив в усіх підвладних йому губерніях вистави українських театральних труп. Доводилося виступати поза їх межами. Однак успіх був шалений. Російськомовний глядач із щирим зацікавленням дивився вистави М.Кропивницького та М.Старицького, які по суті “стали засновниками, а також режисерами і провідними акторами українського професійного театру” [7].

Але розподіл театрального колективу у той час був помічений із жалем. Кримський театральний хронікер “Ко-ко” зазначав, що у травні 1885 р. “нарешті й нам, севастопольцям, довелося побачити малоросійську трупу п. Старицького, що завоювала собі таку гучну славу”. Але ця трупа з'явилася не у тому складі, у якому вона виступала у Одесі. Хоча усі актори, що покинули театр М.Старицького були “з успіхом замінені новими особами, крім звичайно п. Кропивницького, замінити якого неможливо” [8].

Виставу було організовано на сцені театру Томського, кращою, на думку севастопольського хронікера, п'єсою М.Кропивницького “Глитай”. Цікавим на наш погляд є викладення сюжету класичного українського

драматичного твору російськомовним глядачем. По суті це був наочний приклад щирого зацікавлення росіян українською екзотикою високого гатунку, їх сприйняттям етнографічно-жанрового сюжету.

Отже севастопольський глядач сприйняв п'єсу М.Кропивницького "Глитай" наступним чином. У селі серед селян оселився куркуль Бичок (артист Старов), який позичав гроші нужденним односельцям. Через певний час вони вже працювали на Бичка тільки за відсотки. У тому ж селі мешкала удовиця Стеха (артистка Веріна) із дочкою Оленою (артистка Боярська) та її чоловіком Андрієм (артист Грицай), який був як і інші господарі, боржником бичка. "На нещастя Олені та її чоловіка, лихвар закохався в неї й, аби випроводити чоловіка із села, зробив так, що Андрій найнявся у від'їзд". По тому глитай Бичок схиляє на свою сторону Стеху, а сам пише Олені листа від імені Андрія, "в якому говориться, щоб вона не чекала його, Андрія, що він не повернеться, тому, що покохав іншу". Спонтелічена таким листом жінка "у відчаї та з ревностів віддається Бичкові". Через рік й "Бичок вже сам не радий став своїй вдачі, очікуючи кожної хвилини повернення Андрія". Заробітчанин дійсно повернувся і, дізнавшись, що сталося "прийшов до Бичка, де й застав разом із ним свою дружину". Спочатку Олена не взнала Андрія, а потім вона лине до нього, але чоловік відштовхує її. У відчаї Олена помирає. "Побачивши це, Андрій кидається на Бичка із ножем й вбиває його, а себе передає правосуддю" [9]. Отже російський глядач співчутливо поставився до сюжету класичної української п'єси М.Кропивницького й досить емоційно сприйняв гру талановитих акторів трупи М.Старицького. Вистава була чудовою й публіка перебувала у захваті. Севастопольці знали на театральному мистецтві й славетна акторська трупа викликала у них задоволення. Сценічне мистецтво, яке подарувала мешканцям міста артисти М.Старицького, було із задоволенням сприйняте. Глядачі у захваті співчували, обурювалися й навіть плакали у певних місцях вистави. Взагалі у той час цей драматичний твір сприймався позитивно.

Можна тільки позаздрити севастопольцям тих часів, які бачили гру українських театральних корифеїв. Артисти виступали під керівництвом чудового режисера й пам'ятали про ставлення до тієї чи іншої сцени самого автора "Глитая". Безперечно це мало неабиякий ефект і сприйняття вистави було відповідним.

Найбільш сильно та артистично зіграла роль Олені Є.Боярська, якій належав вінець вистави. Власною грою вона змушувала публіку здригатися від скорботи, а найбільш чутливі глядачі навіть не могли дивитися від почуттів, що їх переповнювали. Сила її гри була настільки потужною, "що навіть у антрактах публіка не могли отямитися й тільки й говорила, що про Боярську". Актор Старов грав головного героя – Бичка й за визначенням кореспондента "грав вірно, тип передав такий, яким він має бути". Але голос в нього не був добре поставлений й тому часто зривався, а на задніх рядах його було погано чути. В.Грицай (Андрій) чудово виконав свою роль. Він неодноразово заставляв публіку плакати та викликав найщиріші оплески севастопольської публіки. Інші актори "чудово доповнювали ансамбль" грандіозно зіграного "Глитая" М.Кропивницького [10].

Треба зазначити, що вистава "Глитай" М.Кропивницького у виконанні трупи М.Старицького у травні 1885 р. була подією у мистецькому житті Севастополя. Це стало реальною ланкою співдружності української та російської культури у Криму. Очевидно під враженням від успіху своєї сценічної творчості в Одесі та у Севастополі у керівництва української трупи виникла думка про гастролі у інших регіонах Російської імперії. Безперечно, артистам було б приємно зіграти серед земляків, які володіли українською мовою, але вони були позбавлені цього. Однак їхній професіоналізм, відданість театру та любов до публіки зробило їх мистецтво зрозумілим й близьким російському глядачеві.

Література:

1. Чернецький С. Історія української культури.– К.: Либідь, 1994.– С. 598 – 599.
2. Субтельний О. Україна: історія.– К.: Либідь, 1993.– С. 380.
3. Чернецький С. Історія української культури.– К.: Либідь, 1994.– С. 600.
4. Чернецький С. Історія української культури.– К.: Либідь, 1994.– С. 600.
5. Чернецький С. Історія української культури.– К.: Либідь, 1994.– С. 600.
6. Гасвський В., Ревуцький В. Етнографічно-побутовий театр і початки нового театру (1881 – 1917)// Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні.– К.: [Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського], 1995.– С. 854.
7. Сарбей В.Г. Національне відродження України.– К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999.– С. 238.
8. Ко-ко. Театральная хроника// Севастопольский справочный листок.– 1885, 17 мая.– № 58.
9. Ко-ко. Театральная хроника// Севастопольский справочный листок.– 1885, 17 мая.– № 58.
10. Ко-ко. Театральная хроника// Севастопольский справочный листок.– 1885, 17 мая.– № 58.